

درخواست نظر مشورتی از دیوان بین المللی دادگستری در مورد تعهدات اقلیمی دولت ها

مهريار راشدي*

DOI: 10.22034/IRUNS.2022.191005

تاریخ پذیرش: ۲۰۲۳/۱۲/۱۴

تاریخ دریافت: ۲۰۲۳/۱۱/۰۳

چکیده

تصویب قطعنامه ۷۷/۲۷۶ مجمع عمومی سازمان ملل متحد با ابتکار، پیشگامی و تلاش کشور کوچک جزیره ای وانواتو و درخواست نظر مشورتی از دیوان بین المللی دادگستری نشان از عدم تحقق تعهدات دولت ها در کاهش انتشار گازهای گلخانه ای دارد. همچنین اثرات نامطلوب تغییرات آب و هوایی، لزوم اهتمام و اقدام در سطوح ملی، منطقه ای و جهانی را طلب می کند. این قطعنامه از دیوان بین المللی دادگستری می خواهد تا بر اساس حقوق بین الملل در مورد تعهدات دولت ها در رابطه تغییرات اقلیمی و پیامدهای حقوقی آن برای دولت هایی که آسیب قابل توجهی به سیستم آب و هوایی وارد کرده اند، نظر مشورتی ارائه کند. علیرغم این که نظرات مشورتی دیوان الزام آور نیستند اما می توانند به رفع ابهام ها در مورد ماهیت تعهدات و پیامدهای ناشی از آن ها، توسعه حقوق بین الملل، حفظ صلح و تقویت روابط مسالمت آمیز بین دولت ها کمک کنند.

واژگان کلیدی: تغییرات آب و هوایی، مجمع عمومی، سازمان ملل متحد، دیوان بین المللی دادگستری، نظریه مشورتی.

* دانشجوی دکتری حقوق بین الملل عمومی دانشگاه علامه طباطبائی mehryar.rashedi@gmail.com

درخواست نظر مشورتی از دیوان بین المللی دادگستری در مورد تعهدات اقلیمی دولتها ها— مهریار راشدی

مقدمه

بسیاری از کشورها از جمله کشورهای کوچک جزیره ای در حال توسعه (SIDS) علیرغم اینکه مسئول درصد نسبتاً پایینی از انتشار گازهای گلخانه ای در جهان هستند، به شدت در برابر تأثیرات تغییرات آب و هوایی آسیب پذیر هستند.

در کنفرانس تغییرات آب و هوایی سازمان ملل متحد (COP27) در شرم الشيخ در نوامبر ۲۰۲۲ با توافق بر سر صندوق جدید جبران ضرر و زیان^۱ برای کشورهای آسیب پذیر که به عنوان دستاورد کلیدی این کنفرانس تلقی می شد، افزایش درخواستها برای سیستمها و موافقتنامه‌های عدالت اقلیمی تشدید شد.

در ۲۷ اکتبر ۲۰۲۲ نماینده دائم وانواتو در سازمان ملل متحد بیانیه‌ای را به مجمع عمومی ارائه کرد که در بخشی از آن چنین آمده بود: «من این بیانیه را از طرف گروهی از کشورهایی که شامل آنتیگوا و باربودا، بنگلادش، کاستاریکا، میکرونزی، مراکش، موزامبیک، نیوزلند، پرتغال، ساموآ، سیرالئون، سنگاپور، اوگاندا، وانواتو و ویتنام هستند، بیان می‌کنم. به عنوان گروهی از کشورهایی که شامل، اما نه محدود به، کشورهایی هستند که به آنها اشاره کردم، ما خرسندیم اعلام کنیم که پیش نویس قطعنامه ای را به مجمع عمومی ارائه خواهیم کرد که در آن از دیوان بین المللی دادگستری در مورد تغییرات آب و هوایی نظر مشورتی درخواست خواهیم کرد زیرا به طور خاص بر کشورهای در حال توسعه جزیره ای کوچک و سایر کشورهای در حال توسعه که به ویژه در معرض اثرات نامطلوب تغییرات آب و هوایی هستند، تأثیر می‌گذارد.»^۲

¹ Angus William Naylor, James Ford, “Vulnerability and loss and damage following the COP27 of the UN Framework Convention on Climate Change” (2023) Regional Environmental Change 23:38, p 1.

Available at: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10113-023-02033-2.pdf>

² <https://demaribus.files.wordpress.com/2022/10/icj-2022.1027-joint-statement-unga.pdf>

در پایان سال ۲۰۲۲، یک گروه متشکل از ۱۸ کشور (موسوم به گروه اصلی یا هسته اولیه)^۳ متن پیش نویس قطعنامه عدالت آب و هوایی سازمان ملل را منتشر کردند. این گروه توسط کشور کوچک جزیره ای وانواتو در اقیانوس آرام جنوبی رهبری می شد که در معرض خطر شدید ناشی از افزایش سطح دریاها، افزایش دمای اقیانوس ها و شرایط آب و هوایی شدید فزاینده قرار دارد. از آن زمان، بسیاری از کشورها حمایت خود را از ابتکار وانواتو اعلام کردند و تعداد کل حامیان قطعنامه به بیش از ۱۲۰ کشور عضو سازمان ملل رسید. همچنین بیش از ۲۲۰ سازمان جامعه مدنی از کشورها درخواست کردند تا این قطعنامه را تصویب کنند.^۴

در ۲۹ مارس ۲۰۲۳ مجمع عمومی سازمان ملل متحد در شصت و چهارمین نشست از هفتاد و هفتمین جلسه خود قطعنامه ۷۷/۲۷۶^۵ را با «کنسانسوس» تصویب کرد که بر اساس ماده ۹۶ منشور سازمان ملل متحد، تصمیم می گیرد که به موجب ماده ۶۵ اساسنامه دیوان بین المللی دادگستری، از دیوان درخواست کند تا در مورد سؤال زیر نظر مشورتی بدهد.

«با توجه به منشور سازمان ملل متحد، میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی، میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، کنوانسیون ساختاری سازمان ملل متحد در مورد تغییرات اقلیمی، موافقتنامه پاریس، کنوانسیون سازمان ملل متحد در مورد حقوق دریاها، وظیفه مراقبت بایسته، حقوق به رسمیت شناخته شده در اعلامیه جهانی حقوق بشر، اصل پیشگیری از آسیب قابل توجه به محیط زیست و وظیفه حفاظت و حراست از محیط زیست دریایی؛ الف) تعهدات دولت ها بر اساس حقوق بین الملل برای تضمین حفاظت از سیستم اقلیمی و سایر بخش های محیط زیست در برابر انتشار گازهای گلخانه ای با منشأ انسانی برای دولت ها و برای نسل های کنونی و آینده چیست؟»

³ <https://www.vanuatuicj.com/>

⁴ <https://www.usp.ac.fj/news/usp-students-succeed-in-campaign-taking-climate-change-to-the-worlds-highest-court/>

⁵ UN General Assembly (UNGA), UN Doc. A/RES/77/276 (2023).

Available at: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/LTD/N23/094/52/PDF/N2309452.pdf?OpenElement>

درخواست نظر مشورتی از دیوان بین المللی دادگستری در مورد تعهدات اقلیمی دولتها ها— مهریار راشدی

ب) پیامدهای حقوقی این تعهدات برای دولت هایی که با فعل و ترک فعل خود آسیب قابل توجهی به سیستم اقلیمی و سایر بخش های محیط زیست وارد کرده اند، با توجه به موارد زیر چیست؟

۱) کشورها، به ویژه، کشورهای کوچک جزیره ای در حال توسعه، که به دلیل شرایط جغرافیایی و سطح توسعه خود، آسیب دیده اند یا به طور خاص تحت تأثیرات نامطلوب تغییرات اقلیمی هستند یا بطور ویژه آسیب پذیر هستند.

۲) مردمان و افراد نسل حاضر و آینده که تحت تأثیر اثرات نامطلوب تغییرات اقلیمی قرار می گیرند.^۶

درخواست نظر مشورتی اشاره می کند که «تغییر آب و هوا چالشی بی سابقه با ابعاد تمدنی است و تندرستی و رفاه نسل کنونی و آینده بشر به واکنش فوری و ضروری ما به آن بستگی دارد». مجمع عمومی سازمان ملل متحد تأکید می کند که انتشارات گازهای گلخانه ای با منشأ انسانی «علت غالب گرمایش جهانی مشاهده شده از اواسط قرن بیستم» است و این تغییرات اقلیمی با منشأ انسانی «تأثیرات نامطلوب گسترده و ضرر و زیان مربوط به طبیعت و مردم را به همراه داشته است».

در این زمینه، مجمع عمومی سازمان ملل متحد اهمیت کنوانسیون ساختاری سازمان ملل متحد در مورد تغییرات اقلیمی و توافقنامه پاریس را «به عنوان بیانی از عزم برای رسیدگی قاطعانه به تهدید ناشی از تغییرات اقلیمی» یادآوری می کند. همچنین این قطعنامه با توجه به شکاف قابل توجه بین سهم های تعیین شده ملی کنونی کشورها و کاهش انتشار مورد نیاز برای نگه داشتن افزایش میانگین دمای جهانی به زیر ۲ درجه سانتی گراد بالاتر از سطوح قبل از صنعتی شدن و پیگیری تلاش ها برای محدود کردن افزایش دما به ۱/۵ درجه سانتی گراد و همچنین شکاف بین

⁶ Ibid., p 3.

سطوح فعلی سازگاری و سطوح مورد نیاز برای واکنش به اثرات نامطلوب تغییرات اقلیمی، بر اهمیت اجرای این معاهدات تأکید می‌کند.^۷

این قطعنامه در قالب نامه ای در ۱۲ آوریل ۲۰۲۳ به دیوان ارسال و در تاریخ ۱۷ آوریل ۲۰۲۳ توسط دیوان اعلام وصول می‌شود. در همین تاریخ و طبق بند ۱ ماده ۶۶ اساسنامه دیوان درخواست نظر مشورتی به دولت هایی که حق حضور در محضر دیوان را دارند ابلاغ می‌شود که بر اساس بند ۲ ماده ۶۶ اساسنامه، ۲۰ اکتبر ۲۰۲۳ به عنوان پایان مهلت ارائه اطلاعات و اظهارات کتبی دولت ها و سازمان ها در مورد سئوالات و بر اساس بند ۴ ماده ۶۶ اساسنامه ۲۲ ژانویه ۲۰۲۴ به عنوان پایان مهلت ارائه نظرات کتبی دولت ها و سازمان ها در مورد اظهارات کتبی سایر دولت ها و سازمان ها در نظر گرفته شده است.^۸

شایان ذکر است که اساسنامه دیوان بین المللی دادگستری، به دیوان این اختیار را می‌دهد که از دولت ها یا سازمان های بین المللی که احتمالاً می‌توانند اطلاعاتی مربوط به سوال ارائه کنند، اظهارات کتبی درخواست کند. طبق دستورالعمل اجرایی شماره ۱۲، از ۳۰ جولای سال ۲۰۰۴ دیوان اجازه داده است که سازمان های بین المللی غیر دولتی نیز اظهارات یا اسناد مکتوب خود را در مراحل مشورتی ارائه کنند؛ اینکه کدام سازمان واجد شرایط ارائه اظهارات و یا اسناد مکتوب است را دیوان مشخص می‌کند.^۹ در قضیه مورد بحث (نظر مشورتی دیوان در مورد تعهدات اقلیمی دولت ها)، دیوان از اتحادیه بین المللی حفاظت از طبیعت،^{۱۰} کمیسیون کشورهای جزیره ای

⁷ UN General Assembly (UNGA), UN Doc. A/RES/77/276 (2023), p 2.

⁸ ICJ, Order No. 187 (2023).

Available at: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/187/187-20230420-ORD-01-00-EN.pdf>

⁹ ICJ, Practice Directions, Practice Direction XII.

Available at: <https://www.icj-cij.org/practice-directions#fn13>

¹⁰ ICJ, "Obligations of States in respect of Climate Change (Request for Advisory Opinion)" (2023), Press Release No. 2023/29.

Available at: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/187/187-20230614-pre-01-00-en.pdf>

درخواست نظر مشورتی از دیوان بین‌المللی دادگستری در مورد تعهدات اقلیمی دولتها ها—مهربار راشدی کوچک در مورد تغییرات آب و هوا و حقوق بین‌الملل،^{۱۱} اتحادیه اروپا،^{۱۲} اتحادیه آفریقا،^{۱۳} سازمان کشورهای صادرکننده نفت،^{۱۴} سازمان کشورهای آفریقایی، حوزه کارائیب و اقیانوس آرام،^{۱۵} جامعه اقیانوس آرام،^{۱۶} خواست تا نظرات خود را اراده کنند.

دیوان معمولاً به دولت‌ها ۶ ماه مهلت می‌دهد تا نظرات کتبی خود را ارائه کنند، اگرچه ممکن است با توجه به پیچیدگی موضوع، درخواست تمدید شود. پس از آن، ممکن است بررسی نظرات چندین ماه طول بکشد. به عنوان مثال، دیوان در «پیامدهای حقوقی جدایی مجمع الجزایر چاگوس از موریس»، پس از حدود ۲۰ ماه پس از ارائه درخواست، نظر مشورتی خود را اعلام کرد. در نظر مشورتی «قانونی بودن تهدید یا استفاده از سلاح‌های هسته‌ای»، دیوان بین‌المللی دادگستری تقریباً چهار ماه به دولت‌ها فرصت داد تا اظهارات مکتوب خود را ارائه کنند و سه ماه

¹¹ ICJ, “Obligations of States in respect of Climate Change (Request for Advisory Opinion)” (2023), Press Release No.2023/32.

Available at: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/187/187-20230622-pre-01-00-en.pdf>

¹² ICJ, “Obligations of States in respect of Climate Change (Request for Advisory Opinion)” (2023), Press Release No. 2023/33.

Available at: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/187/187-20230623-pre-01-00-en.pdf>

¹³ ICJ, “Obligations of States in respect of Climate Change (Request for Advisory Opinion)” (2023), Press Release No. 2023/42.

Available at: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/187/187-20230718-pre-01-00-en.pdf>

¹⁴ ICJ, “Obligations of States in respect of Climate Change (Request for Advisory Opinion)” (2023), Press Release No. 2023/46.

Available at: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/187/187-20230901-pre-01-00-en.pdf>

¹⁵ ICJ, “Obligations of States in respect of Climate Change (Request for Advisory Opinion)” (2023), Press Release No. 2023/48.

Available at: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/187/187-20230920-pre-01-00-en.pdf>

¹⁶ ICJ, “Obligations of States in respect of Climate Change (Request for Advisory Opinion)” (2023), Press Release No. 2023/48.

Available at: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/187/187-20231124-pre-01-00-en.pdf>

برای ارائه نظرات در مورد اظهارات دیگران مهلت داد.^{۱۷} دیوان تقریباً ۱۹ ماه پس از ارائه درخواست، نظر مشورتی خود را ارائه داد. با توجه به اینکه دیوان ارائه اظهارات کتبی را تا ۲۲ ژانویه ۲۰۲۴ و ارائه نظرات در مورد اظهارات مکتوب سایر دولت ها و سازمان ها را تا ۲۲ آوریل ۲۰۲۴ تمدید کرده،^{۱۸} با پیروی از رویه سابق، این احتمال وجود دارد که دیوان در نیمه دوم سال ۲۰۲۴ یا در نیمه اول سال ۲۰۲۵ نظر مشورتی خود را ارائه دهد.

۱) رشد جهانی دعاوی اقلیمی

تلاش برای دریافت نظر مشورتی در مورد تغییرات اقلیمی به سال ۲۰۱۱ باز می گردد، زمانی که نمایندگان جزایر مارشال و پالائو تلاش کردند قطعنامه ای مشابه قطعنامه ۷۷/۲۷۶ را تصویب کنند اما با مخالفت ایالات متحده آمریکا به نتیجه نرسید.^{۱۹} گذشت زمان و شدت گرفتن بحران های اقلیمی همراه با حجم زیاد مطالعات و مهمتر از آن فجایع اقلیمی در نقاط مختلف جهان و طرح دعاوی ملی، منطقه ای و بین المللی زمینه ساز تصویب قطعنامه ۷۷/۲۷۶ شده است. اگرچه دیوان بین المللی دادگستری برجسته ترین محکمه در جهان است اما سایر دادگاه های بین المللی نیز در حال رسیدگی به پرونده های مربوط به تغییرات اقلیمی و حقوق بشر هستند. در ۲۹ مارس که مجمع عمومی قطعنامه ۷۷/۲۷۶ را تصویب کرد، دیوان اروپایی حقوق بشر در حال

¹⁷ ICJ, Order No. 95 (1995), p 5.

Available at: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/95/095-19950201-ORD-01-00-EN.pdf>

¹⁸ ICJ, "Obligations of States in respect of Climate Change (Request for Advisory Opinion)" (2023), Order No. 187.

Available at: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/187/187-20230804-ord-01-00-en.pdf>

¹⁹ Malgosia Fitzmaurice, Agnes Viktoria Rydberg, "Using international law to address the effects of climate change" (2023) Yearbook of International Disaster Law Online, p 282.

Available at:

<https://eprints.whiterose.ac.uk/199134/1/Climate%20Change%20AO.pdf>

درخواست نظر مشورتی از دیوان بین‌المللی دادگستری در مورد تعهدات اقلیمی دولتها ها—مهریار راشدی رسیدگی به پرونده ای بود که توسط گروهی از زنان مسن در سوئیس مطرح شد و استدلال می‌کرد که تغییرات اقلیمی نقض حقوق بشر است.^{۲۰}

درخواست نظر مشورتی از دیوان بین‌المللی دادگستری به دو درخواست از دیوان بین‌المللی حقوق دریاها (ITLOS) و دیوان بین‌آمریکایی حقوق بشر (IACtHR) برای ارائه نظرات مشورتی در مورد تغییرات اقلیمی اضافه می‌شود.

در ۱۲ دسامبر ۲۰۲۲، روسای مشترک کمیسیون کشورهای کوچک جزیره‌ای در مورد تغییرات اقلیمی و حقوق بین‌الملل، به نمایندگی از کمیسیون بر اساس بند ۳ ماده ۳ موافقتنامه تأسیس کمیسیون، درخواستی برای نظر مشورتی از دیوان بین‌المللی حقوق دریاها^{۲۱} در مورد تعهدات ویژه دولت‌های عضو کنوانسیون سازمان ملل متحد در مورد حقوق دریاها برای جلوگیری، کاهش و کنترل آلودگی محیط زیست دریایی در رابطه با اثرات مضر ناشی از تغییرات اقلیمی، ارائه کردند.

همچنین در ۹ ژانویه ۲۰۲۳، شیلی و کلمبیا یک درخواست نظر مشورتی مشترک با هدف شفاف‌سازی دامنه تعهدات دولت برای واکنش به وضعیت اضطراری اقلیمی در چارچوب حقوق بین‌الملل بشر برای ارائه به دیوان بین‌آمریکایی حقوق بشر را امضا کردند. در این راستا، کلمبیا و شیلی بر نیاز به استانداردهای منطقه ای برای تسریع اقدامات برای مقابله با تغییرات اقلیمی تأکید

²⁰ European Court of Human Rights, "Verein KlimaSeniorinnen Schweiz and Others v. Switzerland", application No. 53600/20.

Available at: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=003-7610087-10470692&filename=Grand%20Chamber%20hearing%20Verein%20KlimaSeniorinnen%20Schweiz%20and%20Others%20v.%20Switzerland.pdf>

²¹ International Tribunal for the Law of the Sea, "Request for an Advisory Opinion submitted by the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law", Case No. 31/2022.

Available at: <https://climatecasechart.com/non-us-case/18416/>

کردند. متقاضیان به نظر مشورتی OC-23/17^{۲۲} درخواست شده توسط کلمبیا اشاره کردند، جایی که دیوان بین‌آمریکایی حقوق بشر حق داشتن محیط زیست سالم و رابطه بین محیط زیست و حقوق بشر را به رسمیت شناخت.^{۲۳}

دادگاه‌های مختلف در نقاط مختلف جهان، به ویژه در اروپا، اخیراً پیامدهای حقوق بشر تغییرات آب و هوایی را در مواردی مانند Neubauer et al. v. Germany^{۲۴} و Future Generations vs. Ministry of Environment and Others^{۲۵} مورد بررسی قرار گرفته است و این نشان از تأثیر جدی بحران‌های اقلیمی بر زیست بشر در سطوح ملی و جهانی دارد.

در همین راستا در سال ۲۰۱۹ سیستم قضایی هلند در Urgenda Foundation vs. Netherlands دولت را به دلیل عدم حفظ نرخ کاهش انتشار گاز که متعهد به کاهش آن شده بود، محکوم کرد.^{۲۶} همین موضوع در آلمان توسط قاضی قانون اساسی در سال ۲۰۲۱ اتفاق

²² Inter-American Court of Human Rights, “Advisory Opinion Requested by the Republic of Colombia: The Environment and Human Rights” (2017).

Available at: <https://www.refworld.org/cases,IACRTHR,5e67c7744.html>

²³ Inter-American Court of Human Rights, “Request for an advisory opinion on the scope of the state obligations for responding to the climate emergency” (2023).

Available at: <http://climatecasechart.com/non-us-case/request-for-an-advisory-opinion-on-the-scope-of-the-state-obligations-for-responding-to-the-climate-emergency/>

²⁴ German Federal Constitutional Court, “Neubauer et al v. Germany” (2021).

Available at: <https://www.escc-net.org/caselaw/2023/neubauer-et-al-v-germany>

²⁵ Colombia Supreme Court, “Demanda Generaciones Futuras v. Minambiente” (2018) No. 11001 22 03 000 2018 00319 00. Available at:

<https://climatecasechart.com/non-us-case/future-generation-v-ministry-environment-others/#:~:text=On%20April%205%2C%202018%2C%20the.Amazon%20as%20a%20%E2%80%9Csubject%20of>

²⁶ The Hague Court of Appeal, “Urgenda Foundation vs. the Kingdom of the Netherlands” (2018).

Available at: <https://judicialportal.informea.org/node/19>

درخواست نظر مشورتی از دیوان بین‌المللی دادگستری در مورد تعهدات اقلیمی دولتها ها—مهربار راشدی

افتاد.^{۲۷} جالبتر اینکه در دسامبر ۲۰۱۵، قاضی اداری فرانسه، دولت فرانسه را به دلیل عدم اقدام اقلیمی در اکتبر ۲۰۲۱ محکوم کرد.^{۲۸} اخیراً نیز شورای دولتی فرانسه، دولت فرانسه را به دلیل عدم انجام تعهدات خود در مورد کیفیت هوا محکوم کرد.^{۲۹}

۲) رویه زیست محیطی دیوان بین‌المللی دادگستری

دیوان در نظر مشورتی خود در مورد «قانونی بودن تهدید یا استفاده از سلاح های هسته ای (۱۹۹۶)»، بیان داشت که «محیط زیست یک انتزاع نیست، بلکه نمایانگر فضای زندگی، کیفیت زندگی و سلامت انسان‌ها، از جمله نسل‌های متولد نشده است». همچنین دیوان اشاره می‌کند که «تعهد کلی دولت‌ها برای اطمینان از اینکه فعالیت‌های تحت صلاحیت و کنترل آنها محیط زیست سایر دولت‌ها یا مناطق خارج از کنترل ملی محترم می‌شمارد، اکنون بخشی از مجموعه حقوق بین‌الملل مرتبط با محیط زیست است».^{۳۰}

دیوان در «گابچیکو-ناگیماروس (۱۹۹۷)» خاطرنشان کرد که «بشر به دلایل اقتصادی و دیگر دلایل دائماً در طبیعت مداخله کرده است». به گفته دیوان، این مداخله «اغلب بدون در نظر گرفتن اثرات بر محیط زیست انجام می‌شود». با این وجود، «به دلیل بینش‌های علمی جدید و به دلیل آگاهی روزافزون از خطرات برای بشر - برای نسل‌های حال و آینده - از پیگیری چنین

²⁷ Dana Schirwon, "The German Federal Constitutional Court's Revolutionary Climate Ruling" (2022).

Available at: <https://dgap.org/en/research/publications/german-federal-constitutional-courts-revolutionary-climate-ruling>

²⁸ Paris administrative court, Available at: <http://paris.tribunal-administratif.fr/Actualites-du-Tribunal/Espace-presse/L-Affaire-du-Siecle-l-Etat-devra-reparer-le-prejudice-ecologique-dont-il-est-responsable>

²⁹ Conseil d'État, Available at: <https://www.conseil-etat.fr/en/news/air-pollution-the-conseil-d-etat-orders-the-state-to-pay-two-fines-of-5-million-euros>

³⁰ Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion, [1996] I.C.J. Reports, pp 241-242, para 29.

مداخلاتی با سرعتی نسنجیده و بدون کاهش، هنجارها و استانداردهای جدیدی ایجاد شده‌اند.^{۳۱} این قطعا در مورد تغییرات اقلیمی صدق می‌کند.

دیوان در Pulp Mills (۲۰۱۰)، اصل پیشگیری را در مدنظر قرار داد و اشاره کرد که «به عنوان یک قاعده عرفی، منشأ آن در مراقبت بایسته یک دولت در قلمرو خود است.»^{۳۲} دیوان بین‌المللی دادگستری تصریح کرد که دولت‌ها باید از تمام ابزارهایی که در اختیار دارند برای جلوگیری از آسیب فرامرزی ناشی از فعالیت‌های موجود در قلمرو یا تحت صلاحیت خود استفاده کنند. برای اعمال مراقبت بایسته، دولت باید پیش از انجام فعالیتی که پتانسیل تأثیر نامطلوب بر محیط زیست کشور دیگر را دارد، مطمئن شود که آیا خطر آسیب فرامرزی قابل توجهی وجود دارد یا خیر. اگر چنین باشد، دولت مربوطه باید یک ارزیابی اثرات زیست محیطی انجام دهد.^{۳۳} دیوان در پرونده کاستاریکا علیه نیکاراگوئه (۲۰۱۵)، همین تفسیر را تکرار کرد.^{۳۴}

نظر مشورتی می‌تواند بر کاربرد اصل منع آسیب و تعهدات مربوط به مراقبت بایسته در زمینه تغییرات اقلیمی تکیه کند. این تجزیه و تحلیل می‌تواند دیوان را به این نتیجه برساند که دولت‌ها موظفند اطمینان حاصل کنند که انتشار گازهای گلخانه‌ای آنها آسیب قابل توجهی به سایر کشورها وارد نمی‌کند. نظر مشورتی همچنین می‌تواند در مورد معیارهای خاص مراقبت بایسته و تعیین معیارهایی برای ارزیابی اقدامات دولت توضیح دهد. دیوان همچنین می‌تواند به کاربرد اصول و استانداردهای مربوط به تغییرات اقلیمی در ارزیابی‌های اثرات زیست محیطی پردازد. این تجزیه و تحلیل در دعاوی داخلی اقلیمی دارای سابقه است که می‌تواند مطمح نظر دیوان قرار گیرد.

³¹ ICJ, Gabcikovo-Nagymaros Project (Hungary V. Slovakia), [1997] Judgment of 25 September, p. 75, para 140.

³² ICJ, Pulp Mills on the River Uruguay (Argentina v. Uruguay), [2010] Judgment of 20 April, p. 45, para 101.

³³ Ibid., para 204.

³⁴ Dispute Regarding Navigational and Related Rights (Costa Rica v. Nicaragua), Judgment, [2009] I.C.J. Reports, p 242, para 64.

درخواست نظر مشورتی از دیوان بین‌المللی دادگستری در مورد تعهدات اقلیمی دولتها — مه‌ریار راشدی

۳) مزایا و فرصت‌های بالقوه نظر مشورتی دیوان بین‌المللی دادگستری در

مورد تغییرات اقلیمی

رسیدگی‌های مشورتی به دلیل ماهیت خاص و مشورتی آنها با رسیدگی‌های ترافیعی بین دولت‌های متنازع‌فیه متفاوت است. در حالی که نظرات مشورتی الزام‌آور نیستند، دارای وزن حقوقی و اعتبار قابل توجهی هستند و اغلب از حاکمیت قانون حمایت می‌کنند حتی اگر به تنهایی برای تحقق آن کافی نباشند. آنتونیو گوتروش، دبیرکل سازمان ملل متحد، اشاره می‌کند که این نظر پتانسیل آن را دارد که «به مجمع عمومی، سازمان ملل متحد و دولت‌های عضو کمک کند تا اقدامات اقلیمی جسورانه‌تر و قوی‌تری را انجام دهند که جهان ما به شدت به آن نیاز دارد» و همچنین «راهنمایی برای اقدامات و رفتار دولت‌ها در روابط خود با یکدیگر و همچنین نسبت به شهروندانشان» خواهد بود.

احتمالاً نظر مشورتی دیوان به عنوان نظری معتبر، بر تعهدات بین‌المللی دولت‌ها در مورد تغییرات اقلیمی بسیار تأثیرگذار خواهد بود. می‌توان انتظار داشت این نظر مشورتی بر قوانین و مقررات داخلی تأثیر بگذارد و موج گسترده‌ای از اثرات را بر بخش‌های مختلف مانند انرژی، معدن، کشاورزی، شیلات، تجارت و سرمایه‌گذاری داشته باشد.

علاوه بر این نظر مشورتی می‌تواند بر داوری بین‌المللی، تفسیر معاهدات سرمایه‌گذاری و موافقت‌نامه‌های تجاری اثرگذار باشد. به عنوان مثال می‌تواند منبعی برای دیوان داوری بین‌المللی باشد که وظیفه بررسی منافع دولت در پیگیری اقدامات با هدف رسیدگی به تغییرات اقلیمی را دارند. بطور مشابه ممکن است بر نحوه ارزیابی حق یک دولت برای پیگیری و دفاع از اقدامات تغییرات اقلیمی در برابر تعهدات تجاری بین‌المللی آن در چارچوب سازمان جهانی تجارت یا موافقت‌نامه‌های تجاری ترجیحی اثر داشته باشد. همچنین نظر مشورتی دیوان احتمالاً بر تفسیر معاهدات اقلیمی که به صراحت در قطعنامه مجمع عمومی به آنها اشاره شده است، مانند کنوانسیون ساختاری سازمان ملل متحد در مورد تغییرات اقلیمی و توافقنامه پاریس، تأثیر خواهد داشت.

دیوان می تواند با ابتناء به برخی از تعهدات رفتاری در توافقنامه پاریس^{۳۵} به تفسیر تعهدات قانونی الزام آور تحت سایر منابع حقوق بین الملل، مانند معاهدات حقوق بشر و موافقت نامه های چندجانبه زیست محیطی کمک کند.

دیوان بین المللی دادگستری ممکن است قطعنامه های مربوط به تغییرات اقلیمی مجمع عمومی سازمان ملل متحد، قطعنامه های مربوط به حقوق بشر و تغییرات آب و هوایی شورای حقوق بشر،^{۳۶} و کار دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل متحد و گزارشگران ویژه، از جمله گزارشگر ویژه حقوق بشر و محیط زیست^{۳۷} و گزارشگر ویژه در مورد تغییرات آب و هوا^{۳۸} را در نظر بگیرد. به عنوان مثال، دیوان می تواند به قطعنامه A/76/L.75^{۳۹} تکیه کند که در آن مجمع عمومی سازمان ملل حق داشتن محیط زیست پاک، سالم و پایدار را به عنوان یک حق بشر به رسمیت شناخته است. مجمع عمومی سازمان ملل متحد در این قطعنامه تأکید کرده است که حق مذکور «مربوط به سایر حقوق و قواعد بین المللی موجود»^{۴۰} است و مستلزم اجرای کامل موافقت نامه های چندجانبه زیست محیطی بر اساس اصول حقوق بین الملل محیط زیست است. این قطعنامه همچنین

³⁵ Christina Voigt, "The Paris Agreement: What is the standard of conduct for parties?" (2016) Questions of International Law (QIL), Zoom-in 26, p 18.

Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3357468

³⁶ Human Rights Council resolutions on human rights and climate change.

Available at: <https://www.ohchr.org/en/climate-change/human-rights-council-resolutions-human-rights-and-climate-change>

³⁷ Special Rapporteur on the issue of human rights obligations relating to the enjoyment of a safe, clean, healthy and sustainable environment. Available at: <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-environment>

³⁸ Special Rapporteur on climate change.

Available at: <https://www.ohchr.org/en/specialprocedures/sr-climate-change/about-mandate>

³⁹ UN General Assembly, "The human right to a clean, "healthy and sustainable environment" (2022).

Available at: https://digitallibrary.un.org/record/3982508/files/A_76_L.75-EN.pdf?ln=en

⁴⁰ Ibid., p 3.

درخواست نظر مشورتی از دیوان بین المللی دادگستری در مورد تعهدات اقلیمی دولتها ها- مهریار راشدی

تغییرات اقلیمی را به عنوان یکی از «فوری ترین و جدی ترین تهدیدها برای نسل های کنونی و آینده در بهره مندی موثر از همه حقوق بشر»⁴¹ به رسمیت شناخت.

قابل ذکر است این قطعنامه از دیوان خواسته که اصول حقوق بین الملل محیط زیست مانند «اصل پیشگیری از آسیب قابل توجه به محیط زیست و وظیفه حفاظت و حراست از محیط زیست دریایی» را مدنظر قرار دهد. تفسیر دیوان از چنین اصولی می تواند پیامدهای گسترده ای در رابطه با تعهدات یک دولت در قبال تنوع زیستی و آلودگی ها داشته باشد.

نظر دیوان می تواند در جهت اصلاح، ترویج و توسعه قواعد محیط زیست داخلی و بین المللی موثر باشد. دیوان می تواند به شفافیت رابطه تعهدات اقلیمی دولت و حقوق بشر کمک کند و رویکرد تبیینی و تفسیری دیوان می تواند منبع مهمی برای تصمیمات داخلی کشورها باشد هرچند میزان نفوذ دیوان بسته به گشودگی نظام حقوق داخلی در برابر قواعد بین المللی و تأثیرات آن متفاوت خواهد بود.

نتیجه

قطعنامه مجمع عمومی سازمان ملل متحد در لحظه ای مهم برای جامعه بین المللی صادر شد، زیرا دولت ها، جامعه مدنی، دانشگاه ها و بازیگران خصوصی همگی برای بیست و هشتمین کنفرانس اعضا در کنوانسیون ساختاری سازمان ملل در مورد تغییرات اقلیمی (COP 28) در نوامبر امسال آماده می شوند.

دیوان بین المللی دادگستری می تواند نقش مهمی در توسعه و شفاف سازی تعهدات اقلیمی دولت ها ایفا کرده و به طور منحصر به فردی به آگاهی بخشی جهانی تغییرات اقلیمی کمک کند که برای تسریع در اقدامات حیاتی و ضروری حائز اهمیت است. دیوان همچنین می تواند گامی رو به جلو در حمایت از حقوق نسل های آینده بردارد؛ همانطور که قاضی ویرامانتری ۲۷ سال پیش در قضیه قانونی بودن تهدید یا استفاده از سلاح های هسته ای در مورد جایگاه دیوان بین المللی

⁴¹ Ibid.

دادگستری اظهار داشت: «اگر دادگاهی وجود داشته باشد که بتواند حقوق نسل های آینده را به رسمیت بشناسد و از آنها محافظت کند، همین دادگاه است.»

برخلاف نظر برخی که اذعان می کنند ممکن است دیوان نظر ضعیف یا غیر مفیدی ارائه دهد (مانند آنچه در «قانونی بودن تهدید یا استفاده از سلاح های هسته ای» اتفاق افتاد) یا به صدور نظری بسنده کند که صرفاً بر تعهد دولت ها به مذاکره یا همکاری تحت توافقنامه پاریس و کنوانسیون چارچوب سازمان ملل متحد در مورد تغییرات آب و هوایی متمرکز باشد یا اینکه محتوای معاهدات اقلیمی را تکرار می کند، باید منتظر بود و به ظرفیت های دیوان، تلاش های دولت های در معرض آسیب، متخصصین و بازیگران غیر دولتی امیدوار بود اما واقع بینی و محدودیت های پیش روی دیوان حکم می کند نباید توقع داشت که دیوان در قالب نظر مشورتی، قوی ترین بیانیه را در مورد تعهدات اقلیمی دولت ها صادر کند.